

*Rasulova Zebiniso Hakim kızı**Özbekistan Uluslararası İslam Akademisi**Dilbilim alanında 1. sınıf yüksek lisans öğrencisi***MAHMUDHOCA BEHBUDİ'NİN CEDİTÇİLİK FAALİYETLERİ****VE BUGÜNKÜ ÖNEMİ**

Özet:Bu makalede, Türkistan halklarının kültürel, sosyal ve siyasi yaşamında önemli bir rol oynayan Ceditçilik hareketinin önde gelen temsilcilerinden biri olan Mahmudhoca Behbudî'nin hayatı, faaliyetleri ve Ceditçilik hareketindeki rolü ele alınmaktadır. Yeni usul okullarının kurulması, basın ve edebiyat aracılığıyla toplumu aydınlanmaya çağırma, kadın hakları ve eğitim konularına ilişkin görüşleri, eğitim sisteminin ıslahı, toplumda aydınlanmanın yayılması ve kadın haklarının savunulması gibi günümüzde de güncelliğini koruyan fikirleri tahlil edilmekte, ayrıca Behbudî mirasının modern dünya için önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler:Ceditçilik hareketi, eğitim reformu, yeni usul okulları, kadın hakları, marifet, Türkistan, toplum reform

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları, Türkistan halkları için derin sosyal, siyasi ve kültürel değişiklikler dönemi idi. Bu dönemde halkın aydınlanma ve özgürlük arzusu güçlendi ve bunun sonucunda "Ceditçilik" hareketi ortaya çıktı. Ceditçilik, yeni yöntemler temelinde eğitim, kültür ve sosyal yaşamı reforma etmeye yönelik bir hareketti ve önde gelen temsilcilerinden biri Mahmudhoca Behbudî idi. Behbudî, sadece bir öğretmen, yazar ve oyun yazarı olarak değil, aynı zamanda bütün bir halkın bilincini yükseltmek ve onları zulüm ve cehaletten kurtarmak için mücadele eden bir savaşçı olarak da tarihe geçti. Ceditçilik hareketindeki faaliyetleri, yeni yöntem okulları kurma, edebiyat ve tiyatro aracılığıyla halkı aydınlanmaya çağırma gibi çabaları, onun mirasını günümüze kadar değerli kılmaktadır.

Mahmudhoca Behbudî (1875-1919), Türkistan halklarının aydınlanma, kültürel uyanış ve milli kurtuluş mücadelesi için önemli bir rol oynayan Ceditçilik hareketinin en büyük temsilcilerinden biridir. Behbudî Semerkant'ta doğdu ve dönemin geleneksel eğitim sisteminde öğrenim gördü. Ceditçilik hareketine katkıları, öncelikle aydınlanma ve eğitim alanındaki reformlarla ilgiliydi. Behbudî, yeni yöntemli okullar kurarak, öğretmenler yetiştirerek ve ders kitapları hazırlayarak yerel halkın okuma yazma düzeyini yükseltmeye çalıştı. "Islahat al-madaris" (Mektepler Reformu) gibi eserleri, eğitim sisteminin modernizasyonunun gerekliliğini vurgulamıştır. Behbudî'nin eğitim ve aydınlanmaya yönelik fikirleri bugün de güncelliğini korumaktadır. Yeni usul okullarının yaygınlaştırılması, çağdaş bilgiler ve pedagojik yöntemlerin kullanılması hakkındaki düşünceleri, modern eğitim sisteminin geliştirilmesinde önemli bir rehber olabilir.

Behbudî'nin faaliyetinin bir diğer önemli yönü, basın ve edebiyat alanındaki çalışmalarıydı. "Semerkand" ve "Ayna" gibi gazeteler aracılığıyla toplumda aydınlanma ve ilerleme fikirlerini yaydı. "Padarkuş" gibi piyesleri aracılığıyla toplumsal sorunları, özellikle kadın hakları ve eğitim meselelerini gündeme getirdi. Bu eserler vasıtasıyla Behbudî, toplumda yeni bir düşünce tarzı oluşturmaya çalıştı.

Mahmudhoca Behbudî'nin kadın eğitimi konularını ayrıca makalelerinde ele aldığını görmek mümkündür. "Oyina" dergisinde yayınlanan "Tahsil ve sefer zamanı ve yemek" başlıklı

makalesinde çağdaşlarına hadisler temelinde gelecek için de çocuklara bilgi öğretmek gerektiğini vurgular, bununla geleceğin kaderi ve milletin kalkınmasının mevcut öğrenilen bilgilere bağlı olduğunu belirtir. Yazar, çocukların çoğunun gelecek zamana uygun eğitim ve terbiye almak şöyle dursun, hatta kendilerinin yaşadıkları zamanın bilim ve disiplinlerini yeterince öğrenmediklerini, yeni usul okullarına kabul edilmediklerini, her mahallede okullar açılmadığını eleştirerek yazar. Hadislere dayanarak bilgi edinmenin her erkek ve kadın için farz olduğunu kanıtlarla ispat eder, ancak buna uyulmadığını eleştirir ve çağdaşlarını oğullarını ve kızlarını eğitmeye davet eder.

Mahmudhoca Behbudi'nin makalelerinde toplum hayatında karşılaşılan kusurlar, kadınların hak ve hukuklarına riayet edilmemesi hakkındaki fikir ve mülahazalar da yer almaktadır. Özellikle "Bizi kemiren illetler" başlıklı makalesinde milletin hayatındaki bir dizi krize yol açan düğün ve cenazedeki aşırı masraflar hakkında, kadınların bu israfların etkisi altında mirasla ilgili hak ve hukuklarına riayet edilmemesi hakkındaki fikirlerini dile getirir. "Yetimler Hakkında" başlıklı makalesinde yetime vasi olarak atanan bazı kişilerin kendi kızını yetim kişiyle evlendirip, kızı için başlık parasını yüksek miktarda alması, yetime kalan mirasa kendisinin sahip çıkması ve her ikisini de perişan edip mutsuz kalmalarına sebep olacağını yazarak çağdaşlarını uyarır.

Günümüzde, Mahmudhoca Behbudi'nin fikirleri özellikle eğitim ve kültür alanında güncel bir öneme sahiptir. Eğitimin modernleştirilmesi, toplumda aydınlanmanın artırılması ve kadın haklarının korunması gibi düşünceleri modern dünyada da uygulanmaktadır. Örneğin, ülkemizde eğitim sisteminin reform sürecinde Behbudi'nin yeni yöntemleri uygulanabilir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Behbudiy, M. "Islohot al-madaris". Samarqand, 1910.
2. Behbudiy, M. "Padarkush". Samarqand, 1913.
3. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. "Ta'lim islohotlari: tarix va hozirgi zamon". Toshkent, 2020.
4. Mahmudxo'ja Behbudiy. Tanlangan asarlar. 2-jild. – Toshkent: Akademnashr, 2018. –B. 56-196.
5. Mahmudxo'ja Behbudiy. Padarkush: drama, hikoya, maqola va hikmatlar / - Toshkent: Yoshlar matbuoti, 2024. – B. 77 – 133.